

ÎNVĂȚĂMÂNTUL INCLUZIV ȘI INCLUZIUNEA SOCIALĂ Education and Social Inclusion

Neaga SUSANU*

Abstract

Integration is the assimilation of the student by the normal education system, a process through which the student with disabilities adapts to the educational and social environment. There is a close connection between the inclusive teaching and social inclusion. The concept of inclusion has given rise to a lot of tensions. Through the Declaration from Salamanca an appeal was made for the international community to guarantee the inclusive schools by introducing a series of practical and strategic changes in the educational and social environment. Inclusion means highlighting the diversity of students, of their families and communities and it addresses all members of society. Another challenge is the necessity of changing the mentalities and the attitude towards persons with disabilities as well as the attempt to offer them the a normal life chance by changing social representations, by renouncing labels, by offering equal opportunities for their socio-professional integration.

Keywords: schoolboy, inclusion, integration, society, education, disabilities, normality

În ultimii ani, educația a fost privită ca un factor strategic al dezvoltării de perspectivă a societății românești, în sensul realizării sale europene.

În contextul actual a intensificării eforturilor de redimensionare a politicii educaționale în sensul educației pentru toți, al legalizării șanselor de acces și reușită ale tuturor copiilor, indiferent de natura diferențelor dintre ei, a devenit una dintre

---

* Psih. drd., cadru asociat Univ. „Constantin Brâncoveanu” Pitești.
Analele Universității Dunărea de Jos Galați, fasc. XX, Sociologie, nr. 5, 2010, pp. 215-227.

dominantele și provocările investigației și cercetărilor psihopedagogiei speciale din țara noastră.

O provocare este și necesitatea schimbării mentalităților și atitudinilor referitoare la persoanele cu dizabilități și încercarea de a le oferi o viață normală prin schimbarea reprezentărilor sociale acestui segment de populație și prin renunțarea la etichetări, prin oferirea de șanse egale în vederea integrării lor socio-profesionale.

Prin această lucrare am încercat să sintetizez, să clarific și să actualizez multitudinea de informații referitoare la educația și integrarea copiilor cu nevoi speciale în școlile obișnuite, fiind concepută ca un instrument de lucru necesar în desfășurarea activităților cu acești copii. Construcția sa este structurată pe suport teoretic, putând oferi informații prin utilizarea de strategii și metode în multiple, activități concrete desfășurate în cariera didactică.

Fragmente din *Declarația de la Salamanca*:

Principiul care fundamentează acest cadru este unul conform căruia școlile ar trebui să primească orice copil, indiferent de condiția lui fizică, intelectuală, emoțională, lingvistică sau de orice natură. Astfel, ar trebui incluși în egală măsură copiii în dificultate și copiii talentați, copiii ai străzii și copiii care lucrează, copiii proveniți din familii îndepărtate sau nomade, copiii aparținând unor minorități etnice, lingvistice sau culturale și copiii proveniți din alte grupuri sau zone marginalizate sau defavorizate.....

Principiul fundamental al școlii incluzive este acela că toți copiii trebuie să învețe împreună, oriunde este posibil acest lucru, iar diferențele care pot exista între ei sau dificultățile în care se pot afla, să nu mai aibă nici o importanță. În cadrul școlilor incluzive, variatele necesități ale elevilor trebuie recunoscute și trebuie caută o soluție pentru fiecare dintre ele, ținând cont de stilurile și ritmurile diferite de învățare. De asemenea, cu ajutorul unui curriculum adecvat, al unei bune organizări, al unor tehnici de predare, al folosirii resurselor și al unor parteneriate cu comunitățile lor, se va crea un sistem de învățământ de calitate. Trebuie să existe o susținere continuă și servicii necesare satisfacerii nevoilor speciale prezente în fiecare școală.

DECLARAȚIA DE LA SALAMANCA ȘI CADRUL DE ACȚIUNE PRIVIND NEVOILE EDUCAȚIONALE SPECIALE - UNESCO (1994).

Politica dominantă înainte de apariția conceptului de incluziune era aceea de izolare și segregare a elevilor care se confruntau cu orice fel de dificultate, politică influențată de modelul medical și de

modelul deficienței. Conceptul de incluziune a apărut prin anii 1980-1990, odată cu introducerea legislației internaționale, care a influențat legislația națională în ansamblul ei.

Susținerea conceptului incluziunii la nivel global se bazează pe principiul drepturilor omului care este cuprins în Declarația Națiunilor Unite privind Drepturile Omului (ONU 1948) și Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului (ONU 1989). Conceptul a fost susținut mai departe și în Regulile Standard ale Națiunilor Unite, privind Egalizarea Șanselor pentru Persoanele cu Invalități (ONU 1993), consolidat apoi în Declarația de la Salamanca (UNESCO 1994). În acea vreme, ideea conform căreia copiii au nevoi speciale a fost înlocuită cu convingerea că acești copii au drepturi, aceleași drepturi ca și adulții, drepturi civile și politice, economice și culturale (Declarația Drepturilor Copilului, UNICEF 1997).

În anii 1970-1980, noțiunea de integrare a câștigat teren printre cei implicați în conceperea politicilor, adoptându-se politici de integrare în multe țări. Termenii de integrare și incluziune sunt adesea confunzați. De aceea, se impune o diferențiere a acestora.

Integrarea este procesul de asimilare a elevului în cadrul învățământului normal, proces prin care elevul se adaptează școlii în timp ce aceasta rămâne în cea mai mare parte neschimbată. Dimpotrivă, termenul de *incluziune* accentuează ideea că școlile și sistemul educațional în general trebuie să se schimbe și să se adapteze nevoilor elevului.

Există mai multe forme de integrare, iar între acestea putem identifica trei mai importante:

- *Integrare locală* - se produce atunci când elevii învață în același loc cu cei care frecventează cursurile școlii normale, dar unora dintre ei li se predă în clase sau unități separate sau învață după un curriculum diferit.
- *Integrare socială* - se produce atunci când elevii care frecventează cursurile speciale interacționează, pe terenul de joacă, cu elevii școlii normale, în timpul prânzului sau la diferite activități.
- *Integrare funcțională* - se produce atunci când participarea tuturor elevilor este asigurată în cadrul programelor educaționale.

Farrell remarcă faptul că mulți dintre elevii integrați în viața reală ajung să experimenteze fenomenul de segregare și notează: "Termenul alternativ de incluziune a fost introdus pentru a descrie mai bine calitatea învățământului oferit elevilor în cadrul unui mediu integrat. Pentru ca acești copii să fie incluși complet este necesar ca ei să ia parte în mod activ și total la viața școlară, să fie

considerați membri valoroși ai comunității școlare și totodata membri cu drepturi depline”.

Cercetătorii au subliniat și faptul că integrare înseamnă a face ceva pentru populația marginalizată, individ sau grup, în funcție de standardele și condițiile grupului social dominant, în timp ce incluziunea reflectă valorificarea diversității și recunoașterea necesității de a găsi soluții la nevoile diferitelor tipuri de elevi, Ainscow, Booth, Dyson și alții pledează în favoarea unei largi conceptualizări a învățământului incluziv și accentuează ideea că: învățământul incluziv trebuie să se adreseze *tuturor* elevilor, învățământul incluziv necesită mobilizarea pentru eliminarea barierelor în calea învățării și are în vedere participarea oricărui elev sau tânăr, nu doar a aceluia despre care se spune că are nevoie de un sistem de învățământ special, incluziunea se referă în egală măsură la participarea cu drepturi depline indiferent de rasă, clasa socială, sex sau condiție socială, precum și sărăcie. Intre incluziune și exclusiune (marginalizare) există o legătură esențială, deoarece o acceptare din ce în ce mai largă a elevilor, urmată de un proces intensificat de participare din partea aceluia din urmă, va conduce la o reducere a presiunii de exclusiune îndreptate spre ei. Se descria învățământul incluziv ca fiind o luptă continuă împotriva procesului de excludere din învățământ și în ultimă instanță, chiar din societate.

Este importantă recunoașterea legăturii dintre incluziune și procesul de excludere, deoarece ea încurajează focalizarea pe multitudinea de factori ce acționează asupra unor elevi-grupuri sau indivizi – factori generați de o varietate de surse. Din acest punct de vedere, dezvoltarea învățământului incluziv ar transforma sau ar restructura învățământul practicat la scară larg în prezent, oferind soluții efective pentru necesitățile diferiților elevi și împotriva marginalizării grupurilor sau indivizilor în cadrul școlilor. Învățământul incluziv nu este privit ca ceva static, definitiv, ci mai curând ca un proces continuu în vederea atingerii unui scop. Cu ajutorul acestui proces școlile, profesorii, elevii, părinții și comunitățile vor evolua mereu spre alte stadii de dezvoltare.

INDEX PENTRU INCLUZIUNE

O conceptualizare a învățământului incluziv, extrasă din scrierile lui Ainscow, Booth, Dyson și ale altora – conceptualizare care a exercitat o mare influență - fundamentează “Indexul pentru Incluziune” – Booth (2002) distribuit în toate școlile din Anglia.

Indexul pentru incluziune oferă școlilor o mare serie de indicatori prin care se urmărește accentuarea eficienței școlilor în procesul de reducere a excluderii din cultură, curriculum-ul și comunitățile școlilor locale. Indexul relevă multe aspecte pe care școlile le pot îmbunătăți, aspecte care, oricât ar părea de ne semnificative, vor duce la îmbunătățiri ale capacității sistemului general de a răspunde nevoilor comunității.

Specialiștii susțin că acest concept de învățământ special constituie o barieră în calea învățământului incluziv. De asemenea, Booth este de părere că se impune o redefinire a noțiunii de susținere, ea urmând să includă toate activitățile care măresc capacitatea școlilor de a răspunde diversității elevilor.

În consecință, indexul pentru incluziune poate fi privit ca un exemplu concret al pledoariei lui Booth. Legătura dintre învățământul incluziv și incluziunea socială este importantă. Cu atât mai mult este importantă legătura stabilită între excluderea din învățământ și tendința de a fi exclus din societate. S-au purtat discuții aprinse în legătură cu relația dintre “efectele școlii” și vastele inegalități sociale și economice care se reflectă în rezultatele școlare ale elevului. Cercetarile au scos la iveală faptul că, deși dezavantajarea din punct de vedere social are un impact semnificativ asupra rezultatelor școlare, școala poate și chiar influențează, la rândul ei, aceste rezultate (I. Mitrofan, 2001). Cu toate acestea, deși majoritatea copiilor din Europa au acces egal la școlarizare – și anume au dreptul să meargă la școală până la o anumită vârstă – există inegalități în ceea ce privește:

- Participarea la procesul educațional, care se leagă de practica de la clasă, parcurgerea curriculum-ului și inegalități de evaluare.
- Rezultate sub aspectul performanțelor școlare și la nivelul elevului la încheierea unui ciclu educațional sau la ieșirea din sistemul de învățământ.

Aceste discrepanțe au fost puse pe seama inegalităților din cadrul societății, pe motiv de “rasă”, etnie, sex, grup social sau condiții socio-economice.

TENSIUNI ȘI ÎNDOIELI LEGATE DE CONCEPTUL ACTUAL AL INCLUZIUNII

Dezvoltarea conceptului de incluziune a dat naștere unor tensiuni cum ar fi:

► *Drepturi și interese* – dilema clasică constă în întrebarea: cum pot merge împreună interesele și drepturile comunității cu cele

ale individului? Norwich comentează astfel: „Balanța între interesele, respectiv drepturile majorității și cele ale minorității ocupă un loc central. S-ar putea ridica problema că elevii cu dificultăți mari în învățare pot constitui o amenințare la adresa celorlalți, din moment ce prezența lor în clasele normale reduce șansele celorlalți de a-și perfecționa cunoștințele...”. Drepturile sau obiectivele incompatibile pot genera tensiuni (M. Kovach, 2006). De exemplu, „elevii pot crede că învață mai bine în cadrul unui sistem educațional separat, dar, în același timp, doresc să participe la activitățile celorlalți și să fie respectați de aceștia”.

Se mai poate crea un conflict între drepturile elevului cu probleme sociale, emoționale sau de comportament, care urmează să fie inclus într-o școală obișnuită și dreptul celorlalți elevi de a fi la adăpost de un eventual comportament agresiv. Visser, susține că doar un număr redus de elevi ar trebui excluși din cauza unor factori emoționali sau comportamentali. Visser ridică problema potrivit căreia nu se poate răspunde nevoilor tuturor elevilor de acest tip din învățământul normal și ca pentru ei se impune un sistem educațional separat.

➤ *Comentarii pe marginea unei incluziuni depline sau totale* – unele voci susțin că o incluziune totală va duce la desființarea școlilor speciale. Se crede că beneficiul economic care va rezulta dintr-o asemenea acțiune ar putea constitui baza resurselor necesare restructurării învățământului normal, astfel încât să fie promovată componenta incluzivă (Rustemier, 2002). Chapman și alții susțin că, deși adepți ai unui învățământ incluziv complet, acesta ar duce la egalitatea de șanse și drepturi umane pentru toți, dar există următoarele riscuri:

- să se piardă din vedere nevoile individului și ale grupului;
- să se piardă resursele necesare pentru a răspunde nevoilor fiecărui elev din cauza reducerii, în școlile normale, a serviciilor permanente de care elevii beneficiau în școlile speciale.

În categoria celor expuși acestui risc se află elevii cu dificultăți multiple și accentuate și elevii cu probleme emoționale și de comportament (K. Preutan, 2006). De exemplu, în urma introducerii unui sistem în totalitate incluziv s-ar distanța actualele școli și unități “speciale” care oferă servicii ce se încadrează între cele ale școlilor normale și instituționalizare. În consecință, elevii ale caror necesități nu vor putea fi satisfăcute în cadrul învățământului normal vor fi, cel mai probabil, marginalizați de societate. În cazuri extreme, aceasta s-ar traduce prin spitalizare sau arest.

Garne și Gains și-au exprimat și ei îndoiala față de un sistem de învățământ pe deplin incluziv, argumentând că acest sistem nu acordă suficientă atenție necesităților elevului privit ca individ. Ei susțin că sunt de acord cu incluziunea, dar cu una pe care ei o numesc "Incluziune responsabilă". Acest concept de "Incluziune responsabilă" se referă la menținerea unor școli, clase sau unități "speciale" unde serviciile oferite individual vor fi determinate de nevoile individuale ale copilului, de dezvoltare academică, socială, emoțională sau personală. O problemă asociată cu această abordare ține de identificarea persoanelor care vor decide care copii urmează a fi plasați în centrele "speciale", pentru ca în lipsa unor opțiuni pe deplin incluzive, incluziunea responsabilă ar putea fi o revenire la modelul medical.

Declarația de la Salamanca apelează la comunitatea internațională să gireze abordarea școlii incluzive prin introducerea de schimbări practice și strategice. Declarația începe cu angajarea tuturor în procesul educativ, enunțând dreptul elevilor cu nevoi educaționale speciale de a avea acces la școli normale și adaugă: „Școlile obișnuite, dovedind această orientare incluzivă, reprezintă cele mai eficiente modalități de combatere a atitudinilor discriminatorii, de creare a unor comunități primitoare, de construire a unei societăți incluzive și de oferire a educației pentru toți, mai mult, ele oferă majorității copiilor o educație eficientă și îmbunătățesc raportul cost/eficiență pentru întregul sistem educațional”.

În planul cadru de acțiune se afirmă că incluziunea și participarea sunt esențiale pentru demnitatea umană și pentru beneficiul și exercitarea drepturilor omului, în domeniul educației, aceasta se reflectă în oferirea unor șanse cu adevărat egale pentru copiii cu nevoi speciale, prin metode de predare de pe urma cărora pot beneficia toți. Se porneste de la presupunerea ca diferențele umane sunt normale și ca învățarea este aceea care trebuie adaptată la nevoile copilului și nu invers. Principiul fundamental al școlii incluzive este acela că, dacă este posibil, toți copiii trebuie să învețe împreună și că școlile obișnuite trebuie să recunoască și să răspundă la diversele nevoi ale elevilor lor, asigurând, de asemenea, continuitatea sprijinului și serviciilor pentru a veni în întâmpinarea acestor nevoi. Școlile incluzive sunt cele mai eficiente în construirea solidarității între copiii cu nevoi speciale și colegii lor.

Declarația accentuează beneficiile obținute prin implicarea comunității mai largi în dezvoltarea politicii și metodelor de predare.

„Realizarea faptului că scopul unei educații de succes a copiilor cu cerințe educative speciale nu este numai sarcina Ministerului Educației și a școlilor. O educație de succes impune atât cooperare din partea familiilor, mobilizarea comunităților și a organizațiilor de voluntari, cât și sprijinul publicului larg. Lecții folositoare ar putea fi învățate din experiența unor țări sau zone care au înregistrat progrese în egalizarea șanselor la educație pentru copiii și tinerii cu cerințe educative speciale” – Declarația de la Salamanca paragraful 58.

Parteneriatul părinților – „Educația copiilor cu cerințe educative speciale” - este o sarcină împartită între părinți și angajații din învățământ. O atitudine pozitivă din partea părinților favorizează integrarea școlară și socială. Părinții au nevoie de sprijin pentru a-și asuma rolul de părinte de copil cu cerințe speciale. Rolul familiilor și părinților ar putea fi mărit prin furnizarea unor informații necesare, utilizând un limbaj clar și simplu. Întâmpinarea nevoilor de informare și formarea abilităților parentale sunt sarcini foarte importante, mai ales în cadrul mediilor culturale unde există o tradiție școlară redusă. Atât părinții, cât și profesorii pot avea nevoie de sprijin și încurajare pentru a învăța să lucreze, ca parteneri cu drepturi egale. Părinții sunt parteneri privilegiați în ceea ce privește nevoile educaționale ale copilului lor și, în măsura în care este posibil, ar trebui să le fie acordată posibilitatea de a alege tipul de educație pe care o doresc pentru acesta (N. Dumitrașcu, 2005).

Ar trebui dezvoltat un parteneriat bazat pe sprijin și colaborare între administratorii școlari, profesori și părinți. În cadrul acestuia, părinții trebuie priviți ca parteneri activi în luarea deciziilor. Părinții trebuie încurajați să participe atât la activitățile educaționale acasă, cât și la școală – unde pot observa tehnici eficiente și pot învăța cum să organizeze activități extracurriculare – cât și în supravegherea și sprijinirea învățării copilului lor.

Guvernele ar trebui să adopte poziția de lideri în promovarea parteneriatului cu părinții, atât prin politica, cât și prin legislația cu privire la drepturile părinților. Ar trebui promovată dezvoltarea asociațiilor de părinți, iar reprezentanții lor ar trebui implicați în proiectarea și implementarea programelor care au ca scop o mai bună educație pentru copiii lor. De asemenea, la elaborarea proiectelor și transpunerea în practică a programelor, ar trebui consultate și organizațiile persoanelor cu diverse dizabilități.

Rolul organizațiilor de voluntari

Este prevăzut în paragraful 66 și 67 din Declarația de la Salamanca astfel: „Pentru ca asociațiile de voluntari și organizațiile non-guvernamentale naționale au o mai mare libertate de acțiune și pot răspunde cu mai multă promptitudine la nevoile exprimate, acestea ar trebui sprijinite în dezvoltarea unor noi idei și în inventarea sau inovarea metodelor de livrare. Ele pot juca rolurile de inovatori și catalizatori, măbind astfel diversitatea programelor disponibile pentru comunitate”. Organizațiile persoanelor cu diverse invalidități ar trebui să fie invitate să joace un rol activ în identificarea nevoilor, exprimarea părerilor asupra priorităților, administrarea serviciilor, evaluarea performanței și promovarea schimbării.

„Școlile obișnuite cu orientarea incluzivă sunt mijlocul cel mai eficient de a combate atitudinile discriminatorii, de a face să apară comunități tolerante și binevoitoare, de a construi o societate incluzivă și de a implini idealul educației pentru toți” – Declarația UNESCO de la Salamanca – 1994.

Există la nivel internațional o mișcare puternică în favoarea educației incluzive, aceasta beneficiază de sprijin teoretic, dar la fel de important, de sprijinul legislației naționale și internaționale. Căile prin care teoria incluziunii poate fi pusă în practică prin intermediul dezvoltării școlilor incluzive, denumite după McLeod (2003) și identificate în lucrarea sa, sunt în număr de patru aspecte cheie ale unei școli incluzive:

- Etos și cultura școlară.
- Conducere, administrare și coordonare.
- Colaborarea ca practică curentă și împărtășirea responsabilităților.
- Elaborarea unei programe pentru toți.

Etos-ul și cultura școlară – etos-ul unei școli este expresia culturii sale în termeni practici. Cultura unei școli poate fi definită în raport cu atitudinile și credințele sale, în timp ce etosul poate fi observat prin modul în care aceste atitudini și credințe afectează interacțiunea de zi cu zi a diverselor persoane, precum și relațiile lor cu școala văzută ca organizație. Etosul școlii poate fi observat prin intermediul atitudinii față de elevi și părinți și al mediului care-i întărește pe elevi și pe părinții lor (I. Mitrofan, 2001). O școală

incluzivă are un etos primitiv, semn al unui mediu în care elevii sunt apreciați, în care ei au o părere bună despre ei înșiși și în care se vor putea dezvolta.

McLeod (2003) identifică următorii *factori, cruciali* pentru crearea unui *etos incluziv*:

➤ *Înțelegerea conceptului de incluziune și aprecierea diversității*

Declarația de la Salamanca subliniază că practica incluzivă se dezvoltă cel mai bine acolo unde există o înțelegere mai bună a conceptului Booth (2002), McLeod (2003) și alții, susțin că, pentru o înțelegere adecvată a conceptului, trebuie să se recunoască faptul că incluziunea înseamnă punerea în valoare a tuturor aspectelor diversității elevilor, a familiilor și a comunităților lor. Nu este vorba de un sinonim al conceptului de integrare, nici de o practică destinată exclusiv elevilor care au nevoie de ajutor suplimentar, ci de o practică destinată în același timp tuturor membrilor comunității.

➤ *Promovarea unei schimbări de atitudine* – atitudinile, valorile și experiențele profesorilor, părinților și elevilor sunt foarte variate, atât în interiorul unei comunități cât și de la o comunitate la alta, iar multe credințe și practici sunt cu totul opuse etosului și culturii de tip incluziv. Una dintre cele mai importante provocări și deci una dintre sarcinile esențiale pentru crearea unei școli incluzive, este analizarea și reevaluarea propriilor atitudini, credințe și experiențe, și ajutorul acordat celorlalți, pentru ca ei, la rândul lor, să facă același lucru. Primul pas pentru crearea unei școli incluzive este elaborarea și implementarea anticipată a unor procese care promovează schimbarea de atitudine pentru toți membrii unei comunități.

➤ *Înțelegerea poziției școlii în raport cu comunitatea* – McLeod subliniază că “practica incluzivă avansează cel mai bine acolo unde, printre profesori, tineri și în rândul comunității în sens larg, este bine dezvoltat simțul apartenenței reciproce. În astfel de școli, elevii sunt încurajați să pledeze atât pentru cauzele altora cât și propriile cauze, iar riscul apariției unei confruntări este diminuat prin folosirea unei abordări bazate pe mediere la toate nivelurile. De asemenea, astfel de școli acționează împreună cu comunitățile din care fac parte și își împart resursele pentru a facilita învățarea și dezvoltarea.

➤ SEED identifică următoarele trăsături care arată că o școală ce dezvoltă un etos incluziv se află pe drumul cel bun:

- Etosul școlii reflectă în mod coerent un set de valori clar articulate.
- Elevii, părinții, cadrele didactice și vizitatorii se simt întotdeauna apreciați.
- Se observă cu claritate că elevii sunt vazuți și tratați de către cadrele didactice ca individualități.
- Elevii sunt mândri de școala lor.
- Există relații bune între profesori și elevi și între elevi.
- În orice aspect al vieții școlare se așteaptă atingerea unor standarde înalte, pe principiul că nimeni nu se mulțumește cu puțin.
- Există o abordare activă și pozitivă a managementului comportamentului și a celui disciplinar, bazată pe încurajarea conștiinței de sine, a respectului și a cooperării, scopul acestei abordări este îmbunătățirea mediului de învățare.
- Există un echilibru între drepturile elevilor și responsabilitățile lor față de comunitatea școlară.
- Elevii au un grad adecvat de responsabilitate în cadrul școlii, atât în ceea ce privește propria lor educație cât și în ceea ce privește ajutorul acordat altora, acolo unde este cazul.
- Școala se preocupă să asigure un tratament și oportunități egale și să pună în lumină contribuția adusă la viața școlii de către diversitatea de limbi, credințe religioase, etnii, culturi și cerințe educative speciale.
- Toți elevii au ocazia de a reuși și sentimentul realizărilor lor pentru a-și dezvolta stima de sine.
- Persoanele și grupurile cu cerințe educative speciale, participă din plin la activitățile sociale și curriculare.
- Elevilor și părinților li se cere în mod constant părerea cu privire la aspectele importante ale vieții școlare și la măsura în care școala își îndeplinește scopurile propuse.

“*Succese pentru toți*” SEED furnizează un model destinat să ajute școlile în analiza practicilor existente, din perspectiva stabilirii unor ținte. Se concentrează pe etos; distribuirea funcțiilor de conducere, organizare și coordonare; participare; planificare și analiză în colaborare; dezvoltarea programelor și a personalului didactic (C. Ulrich, 2001). Analiza se bazează pe faptul că, conducerea școlii și-a format o imagine clară despre incluziune, etosul școlii contribuie *Analele Universității Dunărea de Jos Galați, fasc. XX, Sociologie, nr. 5, 2010, pp. 215-227.*

la creșterea plăcerii de a învăța educația realizându-se în cadrul unui sistem bine gândit de activități în sprijinul curriculum-ului. Strategiile de predare și planificarile duc la un etos bazat pe ideea de reușită. Practicile și procedurile din școală arată că este vorba de o cultura care-i include pe copii și tineri în planificarea și luarea deciziilor cu privire la toate etapele educației lor, inclusiv trecerea de la o etapa sau tip de educație la altul.

Bibliografie

- Ainscow M., 1998, *Reaching Out to All Learners: Some lessons from experience*, document prezentat la Conferința Internațională privind îmbunătățirea eficienței școlare, Universitatea din Manchester.
- Booth, T., 2001, *New Millenium, New Inclusion in "Special!"*, Summer, Support for Learning.
- Dumitrașcu, N., 2005, *Tehnicile proiective în evaluarea personalității*, Editura TREI, București.
- Dyson, A., 2001, *The Wrong Debate in "Special!"* Spring, Support for Learning.
- Farrell, M., 2000, *Educational Inclusion and Raising Standards*, British.
- Garner P., Gains C., 1996, *Models of Intervention for Children with Emotional and Behavioural Difficulties*, în Support for Learning.
- Glynn C., McLeod J., 2003, *Public Opinion du Jour*, vol.48, Elsevier Science Publishing Company, Inc.
- Keith P., 2006, *Planificarea în contextul ameliorării școlare*, Centrul Step by Step, București.
- Kovach, M., 2006, *Invățarea într-un mediu incluziv*, Centrul Step by Step, București.
- Mitrofan, I., 2001, *Psihopatologia, psihoterapia și consilierea copilului*, Editura SPER, București.
- Nuță A., 2001, *Inocență și închipuire în relația de cuplu*, Editura SPER, București.
- Preutan, K., 2000, *Planificarea în contextul ameliorării școlare*, Step by step", Bucuresti.
- UNESCO, 1994, *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs*.
- Ulrich, C., 2001, *Metode și strategii de dezvoltare școlară* Revista Invățământul Primar, nr. 34.

Visser J., Cole T., 2002, *Inclusion for the Difficult to Include*, Support for Learning.

Verza E., Păun E., 1988, *Educația integrată a copiilor cu handicap*, UNICEF, Education.